

TEODOR
BACONSI
**Averea bunei
educații**

	INTRODUCERE
P. 7	A fi sau a nu fi părinte
	PARTEA I
P. 39	Educ, deci mă educ
P. 53	Era ignoranței?
P. 59	Puterea exemplului
P. 63	Snobism și superficialitate
P. 68	Idolatrie & spirit critic
	PARTEA A II-A
P. 75	La muzeu
P. 85	Viață și film
P. 90	Călători pe pământ
P. 97	Bibliopolis
P. 107	Plăcerea de a colecționa
P. 111	Muzica, muzica!
P. 119	Mama, tata, vrem un cățel!

	PARTEA A III-A
P. 125	Cool, man
P. 131	Disciplina singurătății
P. 135	Problema teologică: scandal sau alinare?
P. 147	Este politețea desuetă?
P. 157	Sexualitatea între pudoare și dezvrăjire
	PARTEA A IV-A
P. 167	La școală
P. 178	Mirajul Oxbridge
P. 187	Unde oprim educația formală?
P. 192	Experiența voluntariatului
P. 199	Darul limbilor străine
P. 206	Umanism sau științe tari?
P. 211	Buna educație ca pașaport?
	PARTEA A V-A
P. 217	Cum arată bătrânețea unui părinte fericit?
P. 225	Scopul bunei educații dincolo de potențialul individual

A FI SAU A NU FI PĂRINTE

Cartea de față încearcă să arate de ce o bună educație rămâne avantajul major de care se poate bucura cineva, *mai ales* în secolul 21. Ea prezintă principalele opțiuni ale unui părinte-educator, într-o lume pe care o percepem ca fiind mereu mai complexă (deci și mai complicată). Sper ca lectura ei să vă ajute în această misiune deloc imposibilă și deloc simplă. Primul cuvânt din titlul ales – substantivul articulat *averea* (privit și ca infinitiv lung) – denotă deopotrivă procesul intelectual de acumulare a cunoașterii și rezultatul său intrinsec valoros. De la *Odiseea* homerică, trecând prin *Anabasis* (Xenofon) sau *De reditu suo*, datorat unuia dintre ultimii autori „păgâni” (Rutilius Namatianus), până la moderna căutare proustiană a *timpului pierdut*, educația omului se întemeiază pe o întoarcere simbolică la izvoare: e o revenire *acasă*, fie această „casă” grădina Edenului, patria, înțelepciunea practică în fața morții sau instalarea într-o utopică Arcadie, cu feluritele sale variante (*Cetatea Soarelui*, *The New Atlantis*, *Castalia*). Viața e asemănată cu o călătorie prin anotimpurile fizice sau spirituale, iar „cultura” devine busola, ghidul, firul ariadnic, zenitul sau (cum am spune azi, mai prozaic) *foaia de parcurs* către teritoriul *înțelesului final* de care ne învrednicim, dacă nu vrem să lăsăm în urmă o existență fără sens și să ne îndreptăm către o destinație

fără chip. Aristotel spunea că are o filozofie și cine nu are nici o filozofie. Era modul său de a sugera că, indiferent de ce facem în societate și istoria traversată aparent accidental, suntem chemați să tălmăcim ce ni se întâmplă, să pricepem *pe ce lume trăim*, să imaginăm *o altă lume* și să ne împăcăm cu propria noastră condiție, printr-un răspuns pe cât posibil creator, pe cât posibil senin. Cultura e cheia spre domeniul permanenței. Adică spre întrebările pe care și le pune fiecare om, din fiecare generație, indiferent de geografia în care operează ca individ sau de tradiția directă pe care o moștenește. Aceste întrebări – *de unde vin, cine sunt, ce pot să sper, spre ce mă îndrept* – au primit de-a lungul timpului miriade de răspunsuri secret convergente și niciodată depline. În fond, știm că e mai bine așa: dacă am ști totul, am fi divini: o „situație” pe care nici un muritor nu o poate adevăra. Cultura implică depășirea de sine prin autolimitare. Cum să „obțin” lumea, prin renunțarea la funciarul meu egoism de mamifer programat să supraviețuiască? Are deci o miză (și o natură) paradoxală, elastică, deschisă, dinamică. Ea constituie modul nostru de a ne reprezenta lumea ca sistem semi-otic, dovada că trăim pentru a înțelege și înțelegem pentru a trăi. Trecutul ocupă majoritatea aventurii umane: ne putem proiecta într-un viitor oricât de îndepărtat, însă prezentul nostru istoric e mai puternic influențat de cele petrecute decât de cele posibile. Viitorul poate fi anticipat pe termen

scurt, ca narațiune improbabilă, supusă unor modificări de traseu și chiar mutații care exced facultățile noastre profetice. Trecutul, în schimb, devine tot mai clar cu fiecare generație care dezvoltă instrumentarul intelectual al cunoașterii sale. Știm mult mai detaliat cum s-a desfășurat viața (din aria europeană) în Antichitatea greco-romană, în elenism, în epoca romano-bizantină, apoi în Evul Mediu latin, în Renaștere și perioada Reformei sau în zorii iluminiști ai modernității decât putem ști cum va arăta societatea globală în 2050. Goethe, omul universal de la confluența umanismului cu romantismul european, știa mai puține despre epoca și creația lui decât noi, astăzi, după două secole de studii goetheene... Cu cât cunoaștem mai precis și adânc acest trecut, fabricăm în fond substanța viitorului. Posibilitățile noastre combinatorii fiind limitate, noutatea nu poate fi decât o variantă neașteptată a celor deja dobândite. Iată de ce efortul de a ne educa neînterupt și de a ne educa copiii constituie o investiție existențială în propria noastră supraviețuire. Suntem exponenții speciei (auto)denumite *homo sapiens sapiens*. Ne definim prin facultatea cunoașterii. Ne aflăm deja în societatea cunoașterii, unde capitalul intelectual contează mai mult decât orice altă resursă. În secolul 21 (și următoarele) educația universitară și formarea continuă vor fi potențial accesibile întregii umanități. Nu vor ajunge toți, simultan, în punctul unde cunoașterea e cu adevărat

liberă. Vor ajunge pe rând. E ca un tren care se mișcă în aceeași direcție, dar are clase diferite. Așa cum bogații sunt tot mai bogați, elitele intelectuale vor fi tot mai largi, dar și mai etanșe: cei de la clasa I vor putea decide ce meniu se va servi în clasele următoare. În trecutul deja îndepărtat, tehnicile supraviețuirii implicau posesia câtorva date elementare: cum să faci focul și să-l întreții, cum să vânezi, cum să pregătești hrana și să o stochezi pentru conservare, cum să aperi teritoriul de invadatori, umani sau nu. Toți membrii unei comunități aveau acces la același nivel de cunoaștere, dincolo de o rudimentară diviziune a muncii. În viitor, inovația va fi mai întâi accesibilă celor mai educați, singurii care – prin însăși calificarea lor – vor asigura un *input* adecvat în sistemele create de om. V-aș da un exemplu: chiar azi am citit un articol din *The New Yorker* distribuit pe Facebook de o societate pentru răspândirea filozofiei în școli. Aflu de acolo povestea unui grup mixt (*computer scientists* & psihologi) care studiază modalitățile optime de a programa „moral” vehiculele fără șofer. Cercetările lor au inspirat compania Media Lab să creeze jocul *Moral Machine*, la care s-au abonat peste trei milioane de persoane: prin feedbackul lor la „dilema troleibuzului” (ce e mai etic să aleagă un șofer între două obstacole alternativ evitabile), constructorii de automobile autonome vor programa softul acestora pentru situațiile reale în care s-ar putea afla. Tot lanțul de informații la care

mă refer presupune: conectare la net, pagină de FB, acces la limba engleză și bani pentru a cumpăra jocul video; cei care întrunesc aceste condiții pot contribui *primii* la felul în care vehiculele fără șofer vor fi programate. Gradul lor de cultură și nivelul lor de conștiință morală vor transforma capitalul intelectual într-o premisă a viitorului, contribuind indirect la *definiția* lui. Sigur, putem presupune că grupul de oameni superior educați care modelează softul mașinilor autonome pricep că ei înșiși ar putea fi victimele unei programări insuficient de riguroase etc. Altfel spus, ei vor căuta ca prin opțiunile lor (încărcate în memoria mașinilor autonome) să protejeze, oricând, *orice* om. Există însă multe alte situații în care elita super-educată ar putea lucra egoist, pentru autoprotecție, fără să încalce vreo lege în vigoare. Fie că ne place sau nu, pasagerii de la prima clasă ar putea să nu fie neapărat prietenii întregii umanități. Sună cinic, dar provocările fantastice din viitorul previzibil ar putea consolida relația causală între nivelul de educație și șansele de supraviețuire, spre deosebire de prezent, când acea cauzalitate vizează numai mai buna calitate a vieții. Te poți umaniza complet și fără o educație formală (sau continuă), dar nu vei fi prețuit ca atare, pentru că demonia gnostică a modernității a decis altfel și are de partea ei o masă critică de adepți ai „iluminismului”. Un studiu OECD (www.oecd.org/education/education-at-a-glance/) susține cu toate argumentele că vor

rezista cel mai bine transformărilor din piața globală a muncii doar persoanele superior educate, care-și pot reajusta din mers instrumentarul profesional. Elitele au condus mereu lumea, în pofida „filantropiei” afișate. Toate au recurs la motive morale și au contribuit, în fond, la progresul colectiv, rezervându-și cea mai largă felie de tort.

Acest eseu mi-a fost sugerat chiar de către editorul său, convins că prin formație, volumele publicate și experiența acumulată ca diplomat pot scrie cu folos pe teme pedagogice, într-un dialog virtual cu așteptările unor familii (nu neapărat de tineri corporatiști...) care caută soluții, dar mai cu seamă *spiritul* în care să-și educe copiii. Nu sunt vreun Pestalozzi postmodern și nici noul Jean Piaget, așa cum nu mi-am propus, aici, un exercițiu academic, cu aparat critic, note de subsol și bibliografii specializate. Sunt doar un om care, neînțelegând mereu valoarea timpului, și-a folosit viața de până acum ca pe formidabila ocazie de a cunoaște, pe cât se poate, adevărul, frumosul și binele. Sunt, de asemenea, părintele a doi *digital natives*. Valoarea pe care o prețuiesc major în ordinea intelectuală e *luciditatea*, definită atât ca adecvare la realitatea dată, cât și ca stare de claritate introspectivă, netulburată de complezența unor iluzii „avantajoase”. Această stare mă determină să scriu, onest, că îmi cunosc limitele. Azi, științele sociale, modelate

prioritar prin consensul universitar din Anglosferă, sunt tot mai puțin *normative*. Ele caută precizia metodei științifice, bazate pe analiza unui număr tot mai mare de date empirice, în vederea unor concluzii care completează mozaicul cunoașterii, dacă se pot pune în dubiu prin testul falsificabilității. Primează experimentul... Formația mea umanistă, axată pe încrederea în rațiunea generică și pe centralitatea tandemului filozofie-hermeneutică, perpetuează mitul unei *mathesis universalis* care s-a demodat... Știu, bunăoară, că teza mea de doctorat (chiar susținută la Sorbona, acum, vai, aproape un sfert de secol, înainte de era internetului) ar fi compusă, azi, în cu totul alt regim epistemic. Nu-mi scapă, în aceeași ordine a lucidității „nemiloase”, faptul că activitatea diplomatică (în care am investit cele două decenii de maximă fertilitate) a făcut din mine doar un scriitor separat de Academie, deci un autor care vizează normativul și universalul cu mijloace impresioniste și care se mulțumește cu judecăți de valoare (inerent subiective). Pot totuși susține, în cheia retrospectivei, că am avut (și mi-am construit, în parte) o viață – carieră, familie, întreprinderi intelectuale – mai curând satisfăcătoare, la scara mea individuală, așa că n-aș cădea, masochist, în extrema subevaluării de sine. Am cunoscut *de visu* cea mai mare parte a planetei și mi-am extras, din pasiunea continuă (dacă nu chiar bulimică) a lecturii, măcar un rudiment de înțelepciune funcțională, pe care am curajul

de a o transmite (am făcut-o deja cu copiii mei, care – slavă Domnului! – mi-au adus, până acum, cel mai bun răspuns concret la educația primită acasă). Mai rămâne ca generoșii cititori ai acestui opus să-mi redea ulterior – pe fondul de acum inevitabil al *conversației permanente* – ecourile stărnite în ei de această meditație pe tema educării copiilor „în zilele noastre”. Căci, o spun dintru început, educația e tot ce ne-a mai rămas, ca pariu individual și național, după catastrofa comunistă. Aristocrația s-a dizolvat în gulag și exil. Burghezia nu se poate reconstitui într-o generație, iar mulți dintre urmașii noilor îmbogății nu au fost pregătiți pentru viață, ci pentru distracții extravagante, deci au toate șansele falimentului, odată ce consumul steril își va fi arătat reversul necruțător (o avere materială nu e durabilă fără sporirea proporțională a capitalului intelectual care o susține).

Tot ce s-a putut salva, dar trebuie reprodus prin noi creații și reinventarea unei elite vine din patrimoniul imaterial al culturii naționale, cândva bine racordată la pulsul european, atât în *humanities*, cât și în științele tari. Știu, mantra „educației” ca prioritate abstractă (și tot mai ridicolă, printre reforme avortate și impostori dezinvolți) și-a risipit aura: sună mai curând ca un strigăt în pustiu... Avem însă vreo altă „scândură” salvatoare în naufragiul postcomunist? Noul ciclu de ridicare pedagogică a nivelului nostru mediu, ca societate (nu pot folosi termenul de *reeducare*, sângeros

compromis prin experimentul demonic de la Pitești), seamănă cu reîmpădurirea unui munte defrișat și trebuie să pornească de la „poalele” acestuia, adică din fiecare familie responsabilă, și asta pentru că, odată (chit că temporar) triumfătoare, contraselecția a blocat, la vârf, orice tentativă de ameliorare a standardelor selective. Pendulăm între excepționalismul legendelor „olimpice” (cu copii remarcabili, din familii bune, care vor emigra, după ce vor fi absolvit universități din Ivy League și *The Golden Triangle*) și „România educată” (cred că ați auzit acest slogan derizoriu), dată, faptic, pe mâna unor repetenți, agramați și, adesea, semianalfabeți. Problema de fond și de durată nu-i privește pe copiii care se pot salva cu titlu individual și statistic irrelevant. Ea vizează mai ales maximizarea potențialului uman din clasa de mijloc – ax al oricărei democrații funcționale și motor al dezvoltării noastre economice – într-o lume competitivă și în rapidă transformare, unde ratarea poate antrena nu doar indivizi, ci întregeți națiuni. Ratarea colectivă nu e un joc de societate în care cineva câștigă, cât o fundătură istorică în stare să deterioreze calitatea vieții tuturor, sub dominația unor actori externi care prefac democrația într-o farsă și suveranitatea într-o umbră. Efortul fiecărei familii pentru buna educație a urmașilor săi e un micro-antidot la blestemul unei vieți comunitare mediocre, fără urmă de rafinament și competență a dialogului social. Suntem cu toții

afecțați de „aranjamentul” prost al tranziției postcomuniste, în care fabrici de diplome și industria doctoratelor plagiate compromit orice aspirație meritocratică, expunându-ne unei vieți publice (și personale) sub semnul provincialismului demotivant, cenușiu, sălcu și exasperant. La finalul veacului XIX, un arhitect român deplângea „neastâmpărul nostru de mitocani îmbogățiți”... După glaciațiunea comunistă, care a simulat o modernizare *in vitro*, ținând națiunea departe de fluxurile ideatice și realitățile lumii „libere”, acest neastâmpăr sterp, dăunător și patetic pare să fi reînceput *de plus belle*... Nu ne vom putea trata ura de sine și complexe de inferioritate decât *punând mâna pe carte*, străduindu-ne să extindem accesul la cunoașterea de bună calitate și oferindu-ne mai mult decât parodia unei elite demne de acest nume. Nimeni nu-ți oferă fericirea pe tavă. Până și Constituția americană postulează dreptul acelei *pursuit of happiness*, care presupune răsplata laborioasei lupte cu ignoranța și autosuficiența. O națiune fericită e o națiune care își sporește forța geopolitică după ce a cules roadele educației consistente: performanță, competitivitate, pârgii diplomatice și proiecția de *hard & soft power*. Vom atinge viteza de croazieră numai dacă vom lucra individual, familial, asociativ și politic pentru reabilitarea respectului social față de cultură, educație, elita intelectuală și creațiile sale. Adică pentru sporirea capitalului uman. Deocamdată, am produs, prin contraselecție, o clasă

politică extrasă parcă din anii 1980, de care ne e rușine și care ne vinde soarta colectivă la solduri. O pseudo-elită de prădători retrograzi, analfabeți digital (când nu sunt analfabeți *tout court*), perfect paralelă cu agenda secolului 21, îngânată după ureche. În vreme ce IBM propune primele versiuni comerciale de computere cuantice (30 qubiți, deocamdată), noi nu am reușit nici măcar să ne jalonăm teritoriul cu autostrăzi (accesibile nemților și italienilor încă din anii 1930). Concepte tot mai uzuale – să zicem cele referitoare la tehnologia *Blockchain* – sunt practic necunoscute într-o societate care numără „demnitari” mândri că nu folosesc cardul bancar. Uriașul și nefastul fond de *neîncredere* acumulat în comunism îi face pe românii obișnuiți reticenți față de inovație și cooperare, opaci în fața cunoașterii și disprețuitori (în lipsă de altceva) față de orice informație capabilă să zdruncine prejudecățile moștenite. Piața noastră îi îmbogățește pe maneliști (nu-i vorba, și *rapperii* americani șofează Rolls-uri albe și poartă blănuri de șinșila) în vreme ce se așteaptă ca prelegerile publice dedicate oricărui subiect cultural să fie... gratuite. Ne-am instalat în nevroza subdezvoltării, pe care numai cultul neoromantic al excelenței personale o va putea corecta (dimpreună cu o rată mai bună de absorbție a fondurilor alocate politicilor de convergență, la nivelul UE). Nu putem rămâne indiferenți la tragedia din România actuală, unde *statutul copilului* (formal ameliorat